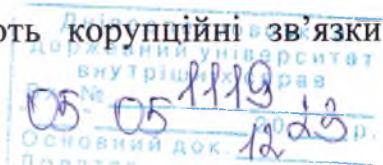

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Рейнгольд Андрія Валентиновича
на тему: «Розслідування шахрайства в інтернет-комерції», подану на
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова
експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність дослідження. В умовах розвитку глобалізаційних процесів та діджиталізації суспільства, все частіше цифрові технології впроваджуються в усі сфери держави, та людської діяльності зокрема. Цифровізація поступово змінює й механізми функціонування та розвитку торгівельно-комерційної сфери, що все частіше має свій прояв у виробництві, продажі та постачанні товарів і послуг через комп'ютерні мережі. Останніми роками більшість операцій побутового та комерційного призначення все частіше здійснюється у дистанційній формі, особливо в період пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави, коли було порушено логістику, і більшість товарів та послуг стали недоступними для громадян. Попит формує пропозицію, і, як наслідок, предметом торгівельно-комерційних операцій стають медикаменти, косметичні засоби, одяг, речі побутового призначення тощо. Натомість, за часів воєнного стану в ТОП-продажів увійшли генератори та інше енергетичне обладнання, а також речі, необхідні для несення служби у зонах бойових дій (воєнний одяг, бронежилети, каски, військове обладнання, засоби освітлення тощо).

Маючи на меті отримати бажані товари та послуги, юридичні та фізичні особи активно вкладають гроші, на перший погляд, в «успішні комерційні угоди», і, вважаючи дистанційний варіант укладання таких угод зручним, громадяни потрапляють в пастку інтернет-шахраїв.

Нерідко негативні наслідки є результатом впливу низки форс мажорних обставин. Між тим, здебільшого це є результатом заздалегідь спланованих та цілеспрямованих шахрайських дій. Спостерігається також втягнення у злочинну діяльність, пов'язану із комерційним шахрайством в мережі інтернет, й організованих груп, які активно використовують корупційні зв'язки з

органами державної влади та протидіють розслідуванню.

За даними Офісу Генерального прокурора України, кількість таких посягань дедалі зростає. У 2015 р. зафіксовано 45653 фактів учинення шахрайства, 2016 р. – 45764, 2017 р. – 36650, 2018 р. – 33136, 2019 р. – 32156, 2020 р. – 26595, 2021 р. – 23632, 2022 р. – 31937. Серед них кількість шахрайства в інтернет-комерції становить приблизно 8 %. У той час, як шахраї, застосовуючи обман і зловживання довірою, отримують прибутки від укладання незаконних дистанційних правочинів, рівень розкриття шахрайства в інтернет-комерції залишається стабільно низьким.

Проте оцінити об'єктивно масштаби таких кримінальних правопорушень важко через високу латентність і межу між цивільно-правовими та кримінально-правовими відносинами. Шахраї постійно удосконалюють свою злочинну діяльність, адаптуючись під реалії сьогодення. В той час, як правоохоронні органи не завжди встигають так швидко адаптуватися під реальні потреби сучасності та застосовувати дієві засоби щодо боротьби з шахрайством в мережі інтернет. Вказане свідчить про низку проблем у сфері виявлення, розкриття й розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вчених, які вивчали питання методики розслідування злочинів, у тому числі й шахрайства, зокрема: Ю. П. Аленіна, Л. І. Аркуші, І. В. Басистої, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Г. С. Бідняк, П. Д. Біленчука, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, І. В. Гори, В. В. Дарагана, В. Г. Дрозд, В. А. Журавля, А. В. Іценка, М. М. Єфімова, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, В. А. Колесника, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. К. Лисиченка, Є. Д. Лук'янчикова, В. Г. Лукашевича, Г. А. Матусовського, С. І. Мінченка, О. І. Мотляха, О. В. Одерія, В. Л. Ортинського, Н. В. Павлової, І. В. Пирога, В. М. Плетенця, М. А. Погорецького, О. В. Пчеліної, М. В. Салтевського, Д. Б. Сергєєвої, А. В. Старушкевича, С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, В. М. Стратонова, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, І. Ф. Хараберюша, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька,

Б. В. Щура, О. О. Юхна та ін.

З огляду на наведене дисертаційне дослідження Рейнгольд Андрія Валентиновича є **актуальним і своєчасним**, як з позиції теорії, так і правоохоронної практики.

Мета та завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації. Мета дисертаційного дослідження полягає у вирішенні конкретного наукового завдання з розробки концептуальних основ методики розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Відповідно до обраної мети в дисертації поставлено та вирішуються такі основні взаємопов'язані *задачі*:

– визначити стан наукового дослідження питань розслідування шахрайства в інтернет-комерції;

– узагальнити сучасні наукові підходи до розуміння криміналістичної характеристики шахрайства в інтернет-комерції та підкреслити наявність вагомих кореляційних зв'язків між усіма її елементами;

– з'ясувати специфіку початкового етапу розслідування шахрайства в інтернет-комерції;

– розглянути основні елементи організації й планування розслідування шахрайства в інтернет-комерції та визначити коло обставин, що підлягають встановленню;

– виокремити типові слідчі ситуації, що складаються при розслідуванні шахрайства в інтернет-комерції;

– з'ясувати організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та процесуальних дій;

– визначити особливості профілактичної діяльності уповноважених осіб у кримінальних провадженнях за фактами шахрайства в інтернет-комерції;

– сформулювати типові тактичні операції, спрямовані на вирішення завдань розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно і відповідають вимогам МОН України. Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів під час

розслідування шахрайства в інтернет-комерції. Предметом дослідження є основи методики розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Дисертація виконана відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII, положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021), тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022-2026 роки (наказ МОН України від 03.02.2022 № 109), Порядку взаємодії Генеральної прокуратури України та МВС України щодо обміну інформацією з ЄРДР та інформаційних систем органів внутрішніх справ (спільний наказ ГПУ та МВС України від 17.11.2012 № 115/1046), Порядку електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та МВС України (спільний наказ Офісу ГПУ та МВС України від 22.11.2021 № 371/846).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження забезпечена вірним методологічним підходом і методами дослідження. Зокрема, для досягнення поставленої мети дисертант використав загальнонаукові та спеціальні методи, які є засобами наукового пошуку. Їх застосування було обумовлено системним підходом, що дозволяє реалізувати докладний розгляд методики розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Результати дисертаційного дослідження Рейнгольд Андрія Валентиновича є аргументованими та переконливими, вони отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому використанню різноманітних методів наукового дослідження.

Зокрема, емпіричну основу дослідження становлять матеріали Єдиного звіту про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора України

за період 2018-2023 років та результати узагальнення оперативної, слідчої та судової практики протягом 2016-2023 рр. Проаналізовано матеріали 192 кримінальних проваджень з проблематики дослідження (Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Черкаська та Чернівецька області, м. Київ); зведені результати анкетування 179 працівників оперативних підрозділів, 186 слідчих, 80 дізнавачів, 89 працівників органів прокуратури України та 113 обізнаних осіб. Під час дослідження використано власний досвід роботи в підрозділах Національної поліції України.

Достовірність наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом емпіричної та джерельної бази.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем розслідування шахрайства в інтернет-комерції. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні здобувач використав емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше на основі теоретико-емпіричного дослідження з урахуванням пропозицій інших науковців та практичних працівників запропонована нова концепція методики розслідування шахрайства в інтернет-комерції, що має важливе теоретичне й практичне значення.

У результаті проведеного дослідження дисертантом сформульовано та обґрунтовано низку висновків й рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності відповідних органів, що характеризуються науковою

новизною й мають важливе теоретичне та практичне значення. Серед них найбільш важливими теоретичними положеннями є наступні:

– визначено криміналістичні засоби та методи криміналістичної профілактики шахрайства в інтернет-комерції на підставі виокремлення заходів правового, соціального, технічного, інформаційного та організаційного характеру, що є запорукою виявлення причин й умов, що сприяли вчиненню таких кримінальних правопорушень, та обрання заходів щодо їх усунення;

– запропоновано доктринальний підхід до інформативного наповнення структури криміналістичної характеристики шахрайства в інтернет-комерції, а саме, виокремлено такі її складові: спосіб шахрайства, слідова картина, особа шахрая і потерпілого, місце, час і обстановка в розрізі законодавчого регулювання комерційних правовідносин у мережі інтернет, предмет злочинного посягання;

– розглянуто особливості взаємодії уповноважених осіб правоохоронних органів між собою та з державними і приватними структурами, які мають відношення до супроводження комерційних правочинів в мережі інтернет (постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади й управління та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування тощо);

– аргументовано підхід до розгляду методики розслідування шахрайства в інтернет-комерції через проведення тактичних операцій, на підставі чого розроблено низку тактичних операцій з оптимальним комплексом дій для кожної, зокрема: «Фальшивий сайт», «Незаконна транзакція», «Встановлення IP-адреси», «Ідентифікація особи у віртуальному просторі», «Встановлення умислу», «Організація затримання шахрая, який діяв у мережі інтернет» тощо;

удосконалено:

– систему заходів з організації та планування розслідування шахрайства в інтернет-комерції, що включає комплекс необхідних заходів, які забезпечують діяльність органів досудового розслідування з виявлення, розслідування та

попередження таких кримінальних правопорушень на різних етапах розслідування;

– типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування шахрайства в інтернет-комерції, у зміст яких покладено інформаційний критерій та типові джерела доказів, що враховуються при визначенні слідчих ситуацій та напрямів розслідування;

– теоретико-правове розуміння систематизації типових способів підготовки, безпосереднього учинення й приховування шахрайства в інтернет-комерції з аналізом раніше досліджуваних способів та врахуванням злочинних дій шахраїв під час пандемії Covid-2019 та умов воєнного стану;

– сукупність криміналістично вагомих відомостей щодо правил побудови та перевірки версій, у тому числі при розслідуванні шахрайства в інтернет-комерції;

– організаційно-тактичні рекомендації щодо проведення пред'явлення для впізнання у кримінальних провадженнях щодо шахрайства в інтернет-комерції;

– сукупність засобів організаційно-тактичного забезпечення проведення процесуальних дій, спрямованих на отримання інформації з матеріальних джерел під час розслідування шахрайства в інтернет-комерції (обшук, тимчасовий доступ до речей та документів, огляд тощо);

– наукові підходи щодо використання міжнародного досвіду щодо діяльності з питань подолання протидії шахрайству в інтернет-комерції;

дістали подальшого розвитку:

– наукові підходи щодо розуміння предмету шахрайського посягання в інтернет-комерції (майно, гроші, цінні папери, послуги – працевлаштування, страхування, перевезення, придбання квитків на залізничний чи авіатранспорт);

– пропозиції щодо початкового етапу розслідування в контексті оцінки первинної інформації та прийняття обґрунтованого рішення відносно початку кримінального провадження за фактом учинення шахрайства в інтернет-комерції;

– обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні шахрайства в інтернет-комерції, що розподілені на загальні (визначені в КПК України), та окремі (що визначають специфіку досліджуваного кримінального правопорушення);

– особливості тактики проведення окремих НСРД (встановлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу), зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та електронних інформаційних систем тощо);

– сукупність криміналістично вагомих відомостей, що характеризують особу потерпілого та особу, що вчиняє шахрайства в інтернет-комерції;

– теоретичні положення щодо стану наукових досліджень проблем розслідування шахрайства в інтернет-комерції та розуміння криміналістичної характеристики даних протиправних діянь та окремих її елементів;

– наукові підходи до визначення слідової картини та обстановки учинення шахрайства в інтернет-комерції;

– форми використання спеціальних знань під час розслідування шахрайства в інтернет-комерції в межах проведення тактичних операцій;

– тактичні особливості проведення окремих СРД для вилучення інформації з особистісних джерел (допит підозрюваного, потерпілого та свідка);

– рекомендації щодо змін до КПК України стосовно обов'язку виявляти причини й умови, що сприяли учиненню шахрайства в інтернет-комерції уповноваженими службовими особами, які їх розслідують.

Дисертант напрацював самостійні наукові узагальнення та висновки, які виносить на захист. Разом із збагаченням теорії кримінального процесу та криміналістики вони мають суттєве теоретичне та практичне значення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації впроваджені та використовуються у:

– *законотворчій діяльності* – для удосконалення чинного законодавства у сфері запобігання протиправним діям у мережі Інтернет, а також

шахрайствам в інтернет-комерції, зокрема, в результаті проведеного дослідження сформульовано низку пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного КПК України;

– *науковій діяльності* – для подальшого удосконалення основ методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти власності, на базі сформульованих й викладених теоретичних положень, висновків і практичних рекомендацій (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 29.11.2022 р., ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 24.11.2022 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Організація розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Оперативно-розшукова діяльність», а також під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, лекцій, проведення практичних занять з кримінального процесу та криміналістики (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 29.10.2022 р., Харківського національного університету внутрішніх справ від 14.11.2022 р., Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 30.11.2022 р.);

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення діяльності органів прокуратури та оперативних, слідчих й експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження органів досудового розслідування ГУНП в Дніпропетровській області від 03.01.2023 р.), а також при проведенні практичних занять на курсах підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях.

Основні положення та результати дисертації опубліковано у десяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному юридичному виданні, чотири – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях і семінарах.

Робота виконана українською мовою, її структура й обсяг визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження Рейнгольд Андрія Валентиновича на тему: «Розслідування шахрайства в інтернет-комерції» включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Загалом дисертаційне дослідження Рейнгольд Андрія Валентиновича відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю запропонованих висновків. Автором використано достатньо широкий спектр літературних джерел. Висновки й пропозиції науково обґрунтовані і підтвержені належними інформаційними даними.

Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, самостійність виконання, належний теоретичний рівень.

Разом із тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження слід відзначити, що і як кожна робота такого масштабу, вона охоплює певне коло **дискусійних питань**, які не можуть залишитися поза їх критичного аналізу.

1. За змістом підрозділу 1.2 «Концептуальні основи щодо формування криміналістичної характеристики шахрайства в інтернет-комерції» дисертант зазначає, що шахрайство відбувається у певній обстановці, місці та часі й завжди втілюється в конкретній дії чи бездіяльності. Автором ґрунтовно і цілком правильно проаналізовано різноманітні думки науковців щодо обстановки вчинення інтернет-шахрайства, достатньо глибоко розкрито місце і час його вчинення. Разом із тим, ретельно ознайомившись з текстом згаданого підрозділу так і не зрозуміло, чи наявна будь-яка кореляція між періодом року (у тому числі, тижня та доби) щодо активності шахрайської діяльності розглядуваного характеру.

2. У підрозділі 3.2 дисертант наголошує, що ефективне розслідування шахрайства наведеної категорії вимагає від правоохоронних органів не тільки

проведення відповідних заходів щодо збирання доказової інформації, але й забезпечення певної профілактичної функції. Однак, в цьому розрізі, на наше переконання, необхідно було чітко визначити завдання уповноважених осіб (слідчого, дізнавача) у досліджуваній категорії кримінальних проваджень.

3. Специфіка шахрайства в інтернет-комерції потребує залучення широкого кола суб'єктів, які є фахівцями у різних сферах. На жаль, автор не приділив достатньої уваги питанням щодо застосування спеціальних знань при розслідуванні таких кримінальних правопорушень.

4. Дисертація значно б виграла у плані практичної складової, якщо більш докладно було досліджено міжнародний досвід розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Висловлені зауваження стосуються окремих аспектів, за своїм змістом здебільшого носять дискусійний або рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Дисертація Рейнгольд Андрія Валентиновича на тему: «Розслідування шахрайства в інтернет-комерції» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального процесу, криміналістики та практичної діяльності відповідних органів, а саме вирішують проблеми кримінально-процесуальної регламентації і особливостей розслідування шахрайства в інтернет-комерції.

Дисертація є самостійною роботою, пройшла належну апробацію, її зміст цілком відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Оформлення дисертації відповідає встановленим МОН України вимогам.

Загальний висновок: дисертація Рейнгольд Андрія Валентиновича на тему: «Розслідування шахрайства в інтернет-комерції», є самостійно підготовленою, завершеною кваліфікованою науковою працею, в якій отримано ряд нових науково-теоретичних результатів, що в своїй сукупності дозволяють вирішувати конкретну наукову задачу щодо удосконалення роботи правоохоронних органів з розкриття та розслідування кримінальних

правопорушень даної категорії; дана робота відповідає вимогам, сформульованим у п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор, при успішному захисті, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**Начальник 3-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії проблем правового
та організаційного забезпечення діяльності Міністерства
Державного науково-дослідного інституту МВС України,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

В.Г. Дрозд

*Відомо Дрозд В.Г. завідує
Заслужений юрист України*

Мешеряков